

КАНФЛІКТ ДАВІДА З ГАЛІЯФАМ

Няшчасце, якое здарылася ў Амэрыцы 11-га верасня ў выніку нападу таямнічых авіяэстрэмістаў на Нью-Ёрк і Вашынгтон, узрала сьвет сваёй жорсткасцю, разбуральнай выніковасцю і бездапаможнасцю Амэрыкі.

Я шаную Амэрыку, зычу ёй добра і квітнення. Аднак зрушэнне, якое завалодала палітыкамі, імкненне тут жа знішчыць нябачнага і нібыта „слабога ворага“, вымуша мяне сказаць сваё слова. Абсалютна відавочна, што палітычныя рашэнні, якія прымаюцца на пачуццях, заўсёды накіраваныя толькі на бліжэйшыя мэты. Як правіла, ім нестае прадуманасці, усведамлення магчымых адмоўных вынікаў. Мэта адрываецца як рэальнасць. Але ў працэсе яе дасягнення сітуацыя можа рэзка перамяніцца, і кантраляваць новыя дачыненні стане немагчыма.

Паспешныя дзеянні супраць адной усходняй краіны могуць перамяніць сітуацыю і скансаладваць людзей на ўсходзе супраць Амэрыкі. Тады, ня глядзячы на палітычныя пазыцыі ўсходніх урадаў, ворагам Амэрыкі стане ўвесь Усход.

Я мяркую, што, ва ўмовах цяперашняга сьвету, збройны канфлікт з Усходам можа быць фатальным для Эўропы і Амэрыкі. На жаль, на Захадзе шмат хто не разумее, што калі будзе дапушчана памылка, то ваяваць прыдзецца не з дзяржавамі на ўсходзе, а з людзьмі.

Ніякая эканамічная магутнасць, ніякая супэртэхніка і ніякі спосабы яе ўжывання ня могуць перамагчы пераканамага чалавека. Нават ядзерныя ўзрывы не прыносяць Захад перамогі, калі будуць парушаныя справядлівасць, суверэнітэт і гонар людзей на ўсходзе. Злчынства тэрарызму, перш чым будзе пакаранае, мусяць быць дакладна ідэнтыфікаванае і даказанае.

Захад ня выйграў ніводнай вайны з „беднымі народамі“ на ўсходзе (Карэя, Індакітай, В’етнам, Індыя, Алжыр, Конга і г.д.), але, на жаль, не зрабіў з гэтага высноваў. Паспешнае, недакладна акрэсленае і прыблізна вызначанае ўжыванне высокатэхнічнай зброі можа маральна салідарызаваць Усход. Вайна „беднага ўсходу“ супраць ЗША (якая, дарэчы, вядзецца ўжо даўно малымі, нябачнымі сіламі) можа ператварыцца ў сусьветную партызанскую вайну Давіда з Галіяфам, якая будзе тлечь дзесяцігодзямі, ператворыць у кашмар жыццё ў Эўропе і ў Амэрыцы і можа скончыцца вядомым па антычнай легендзе канцом.

Амэрыцы вярта задумацца глыбей, у чым прычына нянавісьці да яе з боку краінаў, бедных эканомікай і жыццёвым узроўнем, але багатых гісторыяй і духоўнай культурай. Амэрыканскае грамадства шмат выйграла б, калі б глянула ў глыбіню сабе, калі б зірнула на сябе збоку і знутры, заўважыла б свае маральныя орозі і недахопы.

На добры лад, перад абліччам вялікага і знешне таёмнага, малазразумелага канфлікту ўсходу з Амэрыкай, ня вярта супакойваць сябе тлумачэннямі пра неабходнасць помсты антылюдзкаму арабскаму тэрарызму. Разумней было б амэрыканцам задаць сабе пытаньне: чаму, маўляў, яны, на ўсходзе, нас, амэрыканцаў, ненавідзяць? Чым мы ім не падабаемся? Што яны хочуць сьвердзіць, чаго дасягнуць? Мудра было б увагуле зразумець усходнюю мэнтальнасць людзей Азіі і паўночнай Афрыкі. Тых, каго называюць „тэрарыстамі“ — гэта не піраты. Яны гінуць не дзеля матэрыяльных каштоўнасцяў. Гэта таксама ня ёсць вар’яты, а чалкам нармальныя і сацыяльна адаптаваныя людзі. Але яны іншыя. Дык якія ж яны?

На жаль, рэчаіснасць сьведчыць, што зрабіць паварот у сваёй сьвядомасці простама амэрыканцу вельмі цяжка. Ён перакананы,

што яго краіна найлепшая, што сам ён таксама найлепшы, і не цікавіцца іншымі. І, што самае горшае, — ня хоча цікавіцца, ня хоча нічога ведаць. Абмежаванасць ведаў пра сьвет у шэраговых людзей багатая і высокатэхнічная Амэрыкі проста шакуе.

Зрэшты, на высокім узроўні амэрыканцы разумеюць свае праблемы. Толькі ці паўпывае гэта на выбар паводзінаў цяпер?

Ёсць язвы ў амэрыканскім грамадстве, экспарту якіх ня ўспрыме і не дапусьціць ні адзін народ на ўсходзе (і ня толькі на ўсходзе). Можна, ня ў сіле і не ў цялыцы справа?

Канфліктныя дачыненні ў вынігавыяў ня выправіш бомбамі ды самалётамі, не палешыш вайной.

Раптоўнае, нечаканае, на звах ўсяго сьвету, хуткае і шокавае разбурэнне прымытўнымі экстрэмістамі найвышэйшых будынкаў у ЗША (сьведчаньняў багацця фінансва моцнай Амэрыкі), — ўспрымаецца як жудасны сымвал. Можна, гэта знак для Амэрыкі? Можна, гэта заклік павярнуцца да каштоўнасцяў духу? Можна, гэтая страшная ахвяра ў шмат тысячаў загубленых жыцьцяў мае нейкі таемны зьмест?

Ілюзія сілы, увасобленая ў ваеннай, фінансвай і таварнай матэрыі, можа рассыпацца ў пыл і груды руінаў.

Заклікі татальна знішчаць тэрарызм паўсюдна, ва ўсіх яго праяўленьнях, правільныя, на жаль, толькі тэрэтычна. На практыцы, у цяперашняй палітычнай рэальнасці, гэта можа абярнуцца масавай несправядлівасцю, парушэннем правоў нацыянальных мяншыняў і генацыдам іхняга насельніцтва.

Схема такая. Неякі дзяржаўны рэжым пачынае парушаць правы, а потым і рэпрэсаваць нейкую нацыянальную меншасць ці групу людзей. Тыя, абараняючы жыццё і сваё існаваньне, пачынаюць змагацца ў адзак. Тады рэжым аб’яўляе іх тэрарыстамі і пачынае знішчаць, ужо зыходзячы і з сілы, і з права.

Выразны прыклад — тэрарыстычная Расея, якая ўжо некалькі гадоў вядзе шырокамастабную вайну супраць мікраскапічнай Чачэніі і праводзіць генацыд чачэнскага насельніцтва (пры стрыманых, на жаль, і пасіўных паводзінах заходніх краінаў).

Чатыры гады таму, калі закончылася 1-я Расейска-Чачэнская вайна, быў падпісаны „*Дасавор аб міры і прыніжках мірных узаемаадносін*“ Яго падпісалі законныя, усенародна абраныя прэзыдэнты — Аслан Масхадаў і Барыс Ельцын, — дзе было зьвядзена на ўвесь сьвет „*аб спыненні ваеннага супрацьстаяння Расіі і Чачэніі, якое доўжылася цягам чатырох стагоддзяў*“.

Цяпер расейцы вядуць новую вайну супраць Чачэніі з ужываньнем усіх відаў зброі з расейскага боку (кастры атамнай). Расія накіравала 150-тысячную армію супраць 5-тысячнай чачэнскай, разбамбавалі і ператварылі ў руіны паўмільнёную чачэнскую сталіцу і іншыя гарады, забілі больш за 130 тысячаў мірных людзей у краіне, насельніцтва якой не дасягае і аднаго мільёна жыхароў; сотні тысячаў выгнаны з Чачэніі ва ўцякацтва, тысячы замкнулі ў фільтрацыйныя лягеры, дзе катуюць і забіваюць мірных цывільных людзей. І ўсё гэта называюць „антытэрарыстычнай апэрацыяй“. Бо расейцы разумеюць, што назваўшы ўсё сваім імем (вайну вайной, а генацыд — генацыдам), — трэба будзе выконваць (альбо парушаць) Жэнэўскую Канвэнцыю пра ваеннапапалонных, Усеагульную Дэкларацыю аб правах чалавека і іншыя міжнародныя прыныцы і пагадненні. А так расія дазволіла сабе збамбаваць і знішчыць цэлую суверэнную краіну, забіваюць малалікі свабадлюбны народ, і не жадаюць несці за гэтае злчынства супраць чалавецтва ніякай адказнасці.

Цяпер расейскія прыхільнікі вайны хочуць скарыстаць бандыцкі напад на Амэрыку ў сваіх інтарэсах, каб апраўдаць генацыд чачэнцаў. Рускія палітыкі заўяўляюць аб сваёй гатовасці, разам з Амэрыкай, знішчыць тэрарызм „ісламскі, чачэнскі, ня важна, які”. Некаторыя дагаварыліся нават, што напад на ЗША зроблены пры дапамозе і з удзелам чачэнцаў. (Якія, акрамя як на сябе, спадзяюцца, у сапраўднасці, толькі на Амэрыку.)

Але барацьба супраць Чачэніі за свабоду і незалежнасць супраць рускай агрэсіі ня мае дачынення да тэрарызму. Тэрор праводзіць якая руская армія і рускія спецслужбы.

Кожны народ валодае натуральным правам на незалежнасць і свабоду, мае права абараняць незалежнасць і, калі яе няма, — замагацца за яе. Кожны народ, калі яго вынішчаюць, мае права абараняцца ўсімі даступнымі і магчымымі сродкамі.

Заклі „паўсюдна знішчыць” і „ва ўсім сьвечце”, без усебаковага аналізу і ўліку палітычнай рэальнасці, можа прывесці да падмены паняццяў у рэальнай палітыцы, можа ня вырашыць праблему, а толькі ўскладніць яе, узаконіць забойствы і гвалт, легалізаваць рэпрэсіі, пашырыць маштабы тэрору.

На мой погляд, патрэбна дакладнае вызначэнне тэрарызму і выразнае называньне канкрэтных дзеянняў, доказнасць аргументаў, завершанасць сьледства, устанавленне віны. Мусіць быць зразумеласць. Усход не павінен успрымаць ваўнячыя заявы як новы крыжовы паход.

Існуе небяспека, калі Запад можа аказацца перад праблемай, што, каб перамагчы „тэрарызм”, неабходна знішчыць цэлыя народы. Але трэба памятаць, што партызаны ўсходу (як гэта ні жакліва) могуць ператварыць у руіны Жэнэву ці Брусэль, а заходнім арміям немагчыма знішчыць народ. (Гэта выглядала б злачыствам супраць чалавецтва.)

Вялікай небяспечкай для Амэрыкі і для Эўропы была б партызанская вайна з Усходам. Яе неабходна пазьбегнуць. Бо гэта

заўсёды — вайна бяз праваў, дзе сіла вымяраецца, з аднаго боку, авіяносамі, ракетамі ды самалётамі сістэмы „Стэ́лс”, з другога — сілай чалавечай апантанасці. І, паўтараюся, яшчэ не было выпадку ў найноўшай гісторыі, каб самалёты перамаглі апантанага чалавека, які не баіцца сьмерці.

На маю думку, трэба заўсёды і найперш — старацца пра супрацоўніцтва і гуманную кансалідацыю сьвету, паніць міжлюдзкія дачыненні.

Тым часам складваецца ўражаньне, што ў паветры запахла вайной. Зьявілася шмат галасоў, якія толькі і гучаць: „Знішчыць!”, „Забіць!” Але калі прааналізаваць усё спакойна, то прыходзіш да высновы, што ў трагічных выпадках 11 верасня трэба найперш дакладна ўстанавіць арганізатараў, кіраўнікоў і спонсараў нападу (бо выканаўцы загінулі). І толькі тады прымаць захады і ажыцвяляць рашэнні. Лепш за ўсё, каб гэта быў паказальны судовы працэс з удзелам усіх зацікаўленых краінаў, а не ваеннае забойства, якое (можна не сумняваюцца) цягне за сабой новыя забойствы.

Я падтрымліваю Амэрыку, бо разумею, што на гэтую краіну абаяраецца цяперашні сьвет і цяперашняя Эўропа. Я падтрымліваю амэрыканскі народ, бо ведаю яго дабрыцьлівасць. Бо крыўда і стравы зроблены яму — несправядліва, і людзі быць загінулі, ні ў чым і ні перад кім не вінаватыя.

Але Амэрыка прымае цяпер вельмі адказныя рашэнні, якія могуць уплываць на далейшы ход гісторыі XXI-га стагоддзя. На мой погляд, у такім становішчы ніхто і нідзе на сьвечце не павінен заставацца абьякавам і ці адзначаць падзеі толькі на гэтачыхах. Патрэбна дыскусія і разумнае асэнсаваньне.

14 верасня 2001 г., Варшава.

(„Беларускія Ведамасці”, — 2001, №8(38); „Народная Воля”, — 2001, 20 верасня).

КУРАПАТЫ — НАШ БОЛЬ, НАША ПАМ’ЯЦЬ, НАША ТРывОГА

Сёлета пачалося будаўніцтва шырокае сучаснае аўтастрада праз Курапаты. Ужо высыкаюць Курапацкі лес, вядуць земляныя працы, каб пашырыць існуючую кальцавую дарогу. Савецкая практыка такой працы паказвае, што чакаюцца вялікія разбурэнні. Над Курапатамі зноў навісла небяспека псавання і знішчэння.

У абарону Курапатаў сталі энтузіясты Кансэрватыўна-Хрысціянскай Партыі — БНФ і Беларускага Народнага Фронту „Адраджэньне”, Маладога Фронту, Мартыралёгу Беларусі, прадстаўнікі грамадзкасці.

Цяжка ўсведамляць, што на пачатку XXI-га стагоддзя прыходзіцца звяртацца да людзей у абарону Курапатаў. Курапаты — ня толькі найбольшы і найстрашнейшы на Зямлі масавы магілён генацыду беларусаў, але і найвялікшы і найтрагічнейшы сымвал мартыралёгіі народу.

Гэта той сымвал, які трынаццаць гадоў таму ў адначасі абудзіў наш народ ад сну, ад ілюзіяў камуністычнае прапаганды і праз

скруху нагадаў пра чалавечую годнасць, прымусіў задумацца над паправай нашай агульнай будучыні.

Мы, беларусы, павінны цяпер разумець, што будучыня нашай нацыі мерцае існаваннем Курапатаў. *Гэта наш духоўны знак, мера нашай якасці ці народа, і вымярэнне духоўнай сілы.* У якім стане знаходзяцца Курапаты — у такім і народ. Тут усё адпавядае да дрэбязьці. Сходзім туды і паглядзім, як яны выглядаюць праз трынаццаць гадоў пасля адкрыцця, даследавання і ўсведамлення сэнсу. Убачыўшы, зразумеем: якія мы ёсць, у якім стане жывём.

Калі б мы, беларусы, дапусціліся, што Курапаты знішчылі б, разбурылі ці зняважылі, лічыце, што тое самае абудзецца і з намі. У 1988 годзе, калі ішло даследаванне і яраснае змаганне за Курапаты, я звярнуў на гэта ўвагу і пісаў пра гэта („Калі мы згубім, страцім гэтую сілу, нас — няма”).

Звернем увагу таксама, што непрыяцелі нашага нацыянальнага быцця і нашай свабоды, і ўся цэпра, што ўзрошчана ў нашым грамадстве, імкнуча Курапаты знішчыць. Па-свойму, па-

(Фота Ул. Карпіншэна)

Міліцыя ахоўвае разбурэнне Курапатаў. 2001 г.

Дарога праз Курапаты.

цёмнаму, яны дакладна разумеюць сэнс *Курапатаў* для Беларусі. І ў сваім непрыхільным стаўленні ведаюць, што робяць.

Для закаранельх злчынцаў-забойцаў няма праблемы сумлення і ніякіх праблемаў у злчынстве, акрамя праблемы трупa. У іх адзіны клопат: куды яго падзець, як схавець. Энкавэдзісты хавалі ў зямлю, але сляды замяталі потым. І найлепшай шырмай было якое-небудзь будаўніцтва.

Так схавалі шмат забойстваў. У пачатку 60-х гадоў, напрыклад, каля Менску, за Абсэрваторыяй (у бок Уручча) пры пабудове дарогі і дарожнай раз'язкі было знішчана месца масавых пахаванняў растрэляных энкавэдзістамі людзей.

У гэты ж час (пачатак 60-х) вялі кальцавую дарогу праз

Курапаты, выграблі горы касцей расстрэляных. Хто ведае, хто памятае цяпер пра гэта? (Магчыма, акрамя мяне, што запісаў гэтыя звесткі ад людзей, якія ў большасці ўжо не жывуць.) Будаўніцтва на касцях — гэта цёмны зьдзек над людзкасцю, сьвятакрадзтва, працяг злчынства, працяг, які хавае забойствы.

Так было з масавымі пахаваннямі расстрэляных у *Лошыцы (Лошыцкім Яры)*, звесткі пра якія я, на хвалі перамогі ў *Курапатах*, як аказалася, неабачліва, расскрэціў раней часу (не зрабіўшы археалагічных даследванняў). Сістэма зрэгавала імгненна. Тут жа хутка скапалі экскаватарамі прылеглыя ўзгоркі і засыпалі *Лошыцкі Яр*, заасфальтавалі, а на паверхні пабудавалі гаражы.

(Фота Ю. Дзяснінкіна)

Курапаты. Беларусь перад памяццю пра генацыд.

Куропаты. 29 кастрычніка 2000 г. Узельнікі Крыжовага шэсьця. (Беларускі Народны Фронт „Адраджэньне” і Кансэрватыўна-Хрысьціянская Партыя — БНФ).

З *Куропатамі* такі нумар не прайшоў. Пятнаццаць гадоў рыхталася іхняя адкрыцьцё. Мне і маім сябрам, якія ведалі таямніцу, хапіла вытрымкі, і *Куропаты* дачакаліся свайго часу. У 1988 годзе пра зьлчынства камунізму ў *Куропатах* ведаў увесь сьвет.

Ні адзін помнік мартыралёгіі не дасьледаваны на такім узроўні, як *Куропаты*. Сфальшаваць зьвесткі і сказаць іншае нашчадкі НКВД ўжо былі ня ў стане. Кожная спроба давесці адваротнае толькі сьведчыла супраць іх. Тады вярнуліся да старога мэтаду — да будаўніцтва. Так узнікла ініцыятыва пашырэння кальцавой дарогі і правядзеньня шырокай сучаснай аўтастрады праз *Куропаты*. І гэта нагледзячы на тое, што даўно існуюць нармальныя праекты аўтастрады ў абход *Куропатаў*. Але будаваць хочучы напрасці. Тут відавочны палітычны заказ тых, хто зацікаўлены зьменшыць значэньне *Куропатаў* і ў пэрспэктыве — разбурыць іх.

Патрабаванні людзей і ўсёй грамадзкасці цяпер павінны быць рашучымі і адназначнымі: **някая аўтастрада праз *Куропаты* не павінна будавацца і не павінна быць!**

Справа ня ў тым, што дарога, як абяцаюць, быццам бы не разбурыць зноў *Куропатскія* магілы (што сумніўна). Будаўніцтва аўтастрады праз *Куропаты* стане прыступкай для далейшай непавагі і стварэння магчымасцяў для зьнішчэння рэшт магілаў у пэрспэктыве. Аўтастрада іх зьняважыць, прынізіць значныя гэтага трагічнага і сьвятога месца, бо такія адносіны да яго — хамскія, паказваюць на тое, што ў людзей, якія б зрабілі такую дарогу, няма прырытэту духа, памяці, пашаны перад пакутніцкай сьмерцю часткі нацыі; сьведчаць пра дробязнасць інтарэсаў дробных людзей, што не берагуць спакой мёртвых. Брыдка пляваць у мінулае, але недапушчальна і дзіка пляваць у будучыню.

Не павінна такога быць, каб на краю пакутных магілаў, з цумам і грэкамі, імчалася рака машын! Аўтастрада мусіць ісьці ў абход, далей ад *Куропатаў* і ад жывых дамоў. (Трэба шанаваньне і жывых, і мёртвых!) Гэта было б правільна, разумна і па-людску.

А на адрэзку старой кальцавой дарогі праз *Куропаты* (калі яна застаецца) неабходна паставіць з двух бакоў індывідуальны *Знак Куропатаў* і дарожныя знакі абмежаваньня хуткасці, каб кожны ведаў, дзе праяздае.

Беларуская грамадзкасць, дасьледчыкі і пацярпелыя (дзец і сваякі расстраляных) не павінны падавацца ні на якія нібы-та „канструктыўныя” кампрамісы, распачынаць нейкія „дасьледваныя” ў зоне заплянаванай дарогі (і тым самым

згаджацца з будаўніцтвам), бо ня можа быць кампрамісу са зьлчынствам. А заплянаваная аўтастрада праз *Куропаты* яказ і ёсьць — зьлчынства.

У абставінах, калі імкненьням прынізіць і зьнішчыць *Куропаты* спрыяе ўлада і інспіруе такія дзеянні, выратаваць мэмарыяльнае месца можа толькі грамадзкасць, сам народ, і найперш — эліта грамадства.

У *Куропатах* (улічваючы негатыўную пазыцыю і дачыненні ўладаў) можа быць толькі народны помнік расстраляным, народны мэмарыял, які спантанна здольны стварыць народ.

Пачатак народнаму мэмарыялу паклалі ў 1989 годзе, калі ўсім народам (тысячы людзей) паставілі ў *Куропатах* *сямімэтровы Крыж пакуты*. *Куропаты* мне бачацца помнікам з мноства крыжоў, дзе кожны крыж сымвалізуе ахвяру. Гэта помнік на вечнасць. Ён не зьнікае і не марнее, пакуль жывы народ. Бо людзі кожнага пакаленьня нясуць соды свае крыжы памяці.

29-га кастрычніка мінулага году Народны Мэмарыял пачаў мэтанакіравана стварацца энтузіястамі *Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі — БНФ* і *Беларускага Народнага Фронту „Адраджэньне”*, калі было арганізаванае шматкілямэтровое крыжовае шэсьце ў *Куропаты* і ўсталяваньня на магілах дзясяткі крыжоў.

З таго часу колькасць крыжоў большае. Кожны чалавек можа прынесці соды і паставіць свой крыж у памяць пра генацыд, па загіблых людзях, па замардаваных матках, бацьках, дзядках, прадзядках, па нявінна забітых продках. Беларусуў зьнішчалі, і гэтая памяць у нас — велізарная, павінна стукцаць у нашы сэрцы.

Мала рушэння энтузіястаў. Добра, каб быў шырокі, сапраўды ўсенародны рух. Тысячы, дзясяткі тысячаў, лес крыжоў можа вырасьці ў *Куропатах*, калі толькі людзі зрушацца і захочуць ушанаваць жыцьцё і сьмерць, і пакуты продкаў.

Пакаленьне 80-х гадоў выканалі сваю задачу, выявіла, дасьледвала і выратавала *Куропаты*, паказала беларускую трагедыю ўсяму сьвету. Перад людзьмі пачатку трэцяга тысячагоддзя стаць новы выклік, каб уратаваць *Куропаты*. Мусіць быць ня толькі пратэст супраць варварства, але й стваральная праца ўсіх. Ідэя ёсьць, пачатак зроблены. Няхай жа дапаможа Беларусі Бог!

*6 кастрычніка 2001 г., Варшава.
 („Народная Воля”, — 2001, 10 кастрычніка; „Берасьце”,
— 2001, верасень-кастрычнік, №12).*

Нясеьне крыжжоу у *Курапатах*. 29 кастрычніка 2000 года *Беларускі Народны Фронт „Адраджэньне“* і ягона *Кансэрватыўна-Хрысьціянская Партыя — БНФ* арганізавалі *Крыжовае ісьце і мітынг-рэжэйм, прысьвечаны Дню паяці народоу „Дзяды“*. Больш за тысяччу асобоу сабраліся на прасякэце *Скарыны* і праішлі 8 кілёметраў, нясуць *крыжжоу Курапаты* і белыя кветкі. *Крыжым паставілі на месяці расстрэлаў над магіламі, а сьвятары асьвяцілі іх*.

ЧЫМ ВЫКЛІКАНЫ ВАРВАРСКІ НАСТУП НА КУРАПАТЫ

Ідэалёгія і палітыка разбурэньня *Курапатаў* зразумелая. Уладу ў Беларусі захапілі выхадцы з НКВД-КГБ, якія хацелі б знішчыць сьведчанні генацыду, што ажыццяўляла Масква праз органы НКВД. Усе спробы сфальшаваць вынікі навуковых дасьледаваньняў, зробленых у 1988 годзе, і абвергнуць вынікі сьледзтва па *Курапатах* праваліліся. Пасьля гэтага запанавала ўяўная цішыня, у час якой паволі руйнавалася і занечышалася ўсё, што зьвязана было з памяццю пра *Курапаты*, засьмечвалася тэрыторыя магілаў, месца рабілася прахадным, кінутым на таптаньне наезных жыхароў з бліжэйшых кварталяў горада.

Тактыка рэжыму была зразумелай. Яе неабходна было спыніць. У 2000 годзе на *Дзяды Беларускі Народны Фронт „Адраджэньне“* і ягона *Кансэрватыўна-Хрысьціянская Партыя — БНФ* распачалі актыўнае стварэньне ў *Курапатах Народнага Мэмарыялу Беларускай мартыралёгіі*. Было наладжана масавае *Крыжовае ісьце* ў *Курапаты* і ўстаноўлена над магіламі мноства *крыжжоу* (больш 30-ці).

Стаўленьне *крыжжоу* працягвалася ўвесь час. На 2001 г. іх ужо паставілі больш за сотню. Была расстлумачана (часткова ў друку) канцэпцыя *Народнага Мэмарыялу ў Курапатах*, які па задуме ствараў бы сам народ. Дзеля гэтага кожны мог зрабіць і прынесці ў *Курапаты* свой *крыж*, паставіць яго за душы расстраляных беларусаў, сваіх родных і блізкіх. Над магіламі расстраляных на *Курапатах* горах, побач з соснамі, на паллях і ўздоўж дарог вырастаў бы лес рукатворных *крыжжоу*. Усё гэта рэальна абзначыла б памяць па расстраляных і сымвалізавала б увакрасеньне душ. (Такі беларускі *крыжовы помнік* ёсьць на сьвятой гары *Габарка* на Беласточчыне і ў іншых месцах. Кожны год беларусы нясуць у *Габарку* *крыжы*.)

Справа зрушылася. Гэтакія дзеянні выклікалі ціхую паніку ў кіраўнічым асяроддзі рэжыму. Безумоўна, што маскоўскія аналітыкі з ГБ прааналізавалі задуму *Народнага Мэмарыялу* і зразумелі, што прыходзіць канец іхным спробам схаваць памяць пра *Курапаты* і паступова знішчыць іх.

Рэакцыя была пасьпешнай і грубай. Ужо летам 2001 года пачалася

падрыхтоўка да будаўніцтва шырокай аўтастрады праз *Курапаты*. Прытым так сьмяшаліся, што пачалі без пляну і без узгадненьня праекту. Мэтадам такога будаўніцтва (гледзячы па абставінах) можна было разбурыць і знішчыць літаральна ўсё: і лес, і *крыжы*, і *магілы*. Напрацаваны вялікі савецкі вопыт знішчэньня культуры. Гісторыя расейскай акупацыі на Беларусі паказала, што не існуе ніякіх маральных перашкодаў у варвароў: ні ў тых, хто загадае, ні ў тых, хто выконвае. Тыя, хто разбураюць *крыжы* і *магілы*, ня маюць ніякіх духоўных каштоўнасьцяў, акрамя паняцьцяў нявольніка і раба.

Разбурэньне *Курапатаў* заплянавана з асаблівым цынзізмам. Варта зьвярнуць увагу на даты. Ігнаруючы ўсіх і ўсё, шырокім фронтам прыступілі да будаўніча-разбуральных працаў у зоне *Курапатаў* 20 верасьня, якраз ў дзень так званай „самаінаўгурацыі“ Лукашэнькі пасьля сфальшаваных выбараў. 8-га лістапада, на другі дзень галоўнага бальшавіцкага сьвята, па загаду зьверху пачалі ламаць *Крыжы*, зьбіваць і катаваць людзей — абаронцаў *магіл*, кінулі на іх тэхніку, бульдозеры, КГБ і спецыяльныя атрады міліцыі.

Такое супадзеньне датаў добра адлюстроўвае ідэалёгію вандалізму, паказвае, у якой сфэры паняцьцяў існуюць разбуральнікі *Курапатаў*.

Курапаты — унікальны помнік і сымвал генацыду. Ад аснаваньня яго беларусамі шмат у чым залежыць лепшая будучыня Беларусі. Бяда якраз у тым, што няпрыяцелі беларушчыны гэта разумеюць лепш, чым некаторыя беларусы. Лёс *Курапатаў* будзе залежыць ад двух зьяваў: ад сілы супраціўленьня варварству і галоўнае — ад уздыму і моцы стваральнай працы, ад рабленьня *Народнага Мэмарыялу* *крыжжоу*. Рэч зразумелая: напачатку гэтую працу павінна ўзяць на свае плечы арганізаваная эліта грамадзтва, актыўныя і сьведамыя людзі, пакуль ня зрушыцца ўвесь народ.

2001 г., лістапад, Варшава.
 („Беларускія Ведымаці“, — 2001, №10(40); „Беларус“, — 2002, красавік, №471).

Крыжовы шлях-2000. Пачатак працэсіі на праспэктзе Скарыны ў Менску.

БЕРАЖЭМ КУРАПАТЫ!

(Зварот да моладзі)

Вельмі добра, што ў нашым беларускім грамадстве знайшліся людзі, якія дабрахотна ўсклалі на сябе абавязак старажавання Курапатаў.

Павінен сказаць пра гэне зьявы. Курапаты гэта ёсьць *мэмарыяльны помнік расейска-бальшавіцкага генацыду*, учыненага над нашым народам. Гэтае месца ёсьць адначасна *нацыянальным сымвалам* пакутаў і сымвалам беларускай народнай памяці. Гэта духоўнае месца. Па адносінах да Курапатаў мераецца наша народная беларуская моц, нашая маральная якасьць як народа.

Цяпер нашая народная моц і нашая беларуская мараль падвяргаюцца выпрабаваньням з боку ідэйных нашчадкаў тых злачынцаў, якія некалі расстрэльвалі людзей у Курапатах.

Яны нахабна дэманструюць непавагу да беларускай сьвятысці, будуць дарогу праз нашае сьвятое месца і глядзяць, як мы будзем сябе паводзіць.

Можна сказаць пэўна, што калі б на абарону Курапатаў ніхто не паўстаў, — гэта абазначала б, што мы — ніхто і нішто, што нас — няма. І цэпра зрабіла б з гэтага высновы.

Але нашыя людзі сталі на абарону Курапатаў з поўнай сьведамасьцю. Прынеслі стоды і паставілі сотні крыжоў. Прыйшлі з сьвятарамі. А маладыя дабрахотнікі ўсталявалі тут кругласутачнае пільнаваньне.

Мушу сказаць, што гэта ёсьць *ужо* наша маральная перамога.

Цэпра бярэ верх толькі тады, калі ёй не супраціўляюцца. Калі ж яна вымушаная ісьці па касьцях, па ахвярах, ламаючы супраціўленьне справядлівайсці грубай сілай, — гэта ніколі ня ёсьць перамога цэпры, а толькі сьведчаньне яе амаральнасці і зла. Такое зло ніколі доўга ня будзе трымацца. Вось чаму *заўсёды трэба супраціўляцца* злу.

Хлапцам і дзяўчатам, якія дабрахотна сьцерагуць Курапаты, я б сказаў: „Сярод вас, пэўна, ёсьць розныя людзі. Але памятайце: вы спрычніліся да абароны найвялікшай таямніцы — таямніцы сьмерці, над якой ніхто ня ўладны. Усе народы берагуць і сьцерагуць месцы і памяць пра сьмерць, таму што гэтыя месцы і гэтая памяць ёсьць *сымваламі вечнага існаваньня*. Ці гэта на Зямлі — для народа, ці гэта для вечнай душы — у іншым сьвеце.

Я хацеў бы, каб маладыя беларусы думалі і задумваліся над гэтым. І тады Курапаты могуць дапамагчы кожнаму ў паліпшэньні ягонай душы. Гэтак жа, як паспрыялі яны ў Адраджэньні Беларусі, як дапамагаюць у Адраджэньні ўсёй беларускай нацыі.”